

Els punts d'assessorament energètic de Barcelona i l'emergència climàtica

María Málaga Sanagustín i Patrici Hernández Claret
Institut Municipal de Serveis Socials de Barcelona (IMSS)

Paraules clau: Drets energètics, emergència climàtica, nou model energètic i climàtic, comunitat educativa i salut pública

“Passar fred/calor a casa no és normal”. “Perquè no et tallin la llum, posem tota l’energia”. És possible que en els darrers anys hàgiu pogut veure aquestes frases al metro, a l’autobús, pel carrer, al diari, en un fullet o en algun web. Què hi ha darrere d’aquests missatges? Presentem un jove servei públic que s’ha creat amb vocació de fer front a situacions de vulnerabilitat per motius energètics, per garantir-ne els drets en aquest àmbit, però també per donar respostes globals des de l’acció local a la situació d’emergència climàtica en la qual ens trobem immersos. Reptes i accions des del que és quotidià, però amb voluntat d’incidir en un problema d’abast planetari.

Els PAE: què són i què fan?

Els punts d'assessorament energètic de Barcelona han esdevingut un punt de referència per a la ciutat des que es van desplegar. Els punts d'assessorament energètic (PAE d'ara en endavant) donen servei a tots els districtes de Barcelona des del gener del 2017 i tenen onze oficines distribuïdes per tot el territori de la ciutat. Aquest servei té per objectiu garantir els drets a l'energia i als subministraments bàsics (aigua, gas i electricitat) i millorar l'eficiència energètica de les llars de la ciutat de Barcelona, sobretot de les més vulnerables. Perquè això sigui possible, a més del seu equip tècnic estable, cada any promou la contractació de 20 persones en situacions d'especial dificultat d'accés al mercat laboral. Aquestes persones s'integren en els equips formals i assessoren com a professionals energètics en qualsevol dels 11 PAE que existeixen a la ciutat. El Servei és de titularitat municipal, i en aquests moments està gestionat per un conjunt d'entitats socials: la UTE ABD-Ecoserveis, pel que fa a la coordinació general, i cinc entitats que presten el servei als diferents territoris de la ciutat: ABD-Ecoserveis, Suara, Fundació Surt, Fundació Ciutat i Valors i Fundació Salut i Comunitat.

2 | Barcelona Societat – Experiències

El servei s'adreça al conjunt de la ciutadania de Barcelona, però en especial a les persones que estan en situació de pobresa energètica i en les quals es contempla algun indicador de vulnerabilitat, com ara les persones que pateixen dificultats econòmiques i laborals derivades de situacions puntuals o estructurals d'atur de llarga durada, acabament de prestacions socials o de manca d'ingressos, persones que viuen en habitatges en males condicions (mal aïllats, amb humitats, goteres, etc.), persones en situació de dependència (persones grans, persones amb discapacitat) o que pateixen algun tipus de dificultat sociosanitària que requereix aparells elèctrics per a un desenvolupament òptim de la seva vida diària, i famílies amb menors a càrrec, sobretot les monoparentals.

El servei preveu tres nivells d'intervenció segons les tasques per realitzar i les professionals que les executen:

- Servei d'informació i drets energètics o *front office*: a tota la ciutat, obert a població general.
- Servei d'assessorament energètic o *back office* (personalitzat i amb cita prèvia): adreçat a població vulnerable o que pateix pobresa energètica.
- Servei d'intervenció a la llar: es fa intervenció al domicili de la persona. Aquest servei s'adreça a població que pateix pobresa energètica o que no es pot desplaçar fora de la seva llar. En aquest cas, un agent energètic fa una intervenció per elaborar un diagnòstic de l'eficiència energètica de l'habitatge i de quines intervencions caldria dur a terme. En la mateixa visita, s'informa les persones dels hàbits d'estalvi energètic que poden aplicar a la llar i la regulació dels equips de consum. En aquesta atenció, també es mostren i s'expliquen diferents tipus de material d'estalvi de baix cost que es poden instal·lar a la llar per

reduir el consum energètic i mantenir el confort tèrmic. En el cas que siguin persones usuàries de serveis socials, s'instal·la aquest tipus de materials a la llar.

Els PAE van sorgir de dues experiències pilot prèvies: els punts d'atenció a la pobresa energètica (PAPE), que es va portar a terme entre novembre del 2015 i març del 2016, i el programa d'inserció laboral i lluita contra la pobresa energètica "Energia, la justa", que es va desenvolupar entre els mesos de febrer i juliol del 2016. Els PAE tal com es presten actualment són, doncs, un híbrid entre ambdós programes. D'una banda, de manera similar als PAPE, ofereixen atenció universal a tota la ciutadania i assessoren i intervenen de manera proporcional a les necessitats detectades; i, d'altra banda, inspirat en el programa "Energia, la justa", afavoreix la inserció laboral a persones en atur de llarga durada en el nínxol de l'eficiència energètica domiciliària.

Va ser al gener del 2017 quan es creen els onze *front office* i cinc *back office*, tots ells distribuïts en cinc lots territorials a la ciutat de Barcelona, que comprenen els districtes següents: 1) Nou Barris; 2) Sant Andreu i Sant Martí; 3) Ciutat Vella i l'Eixample; 4) Sarrià - Sant Gervasi, les Corts i Sants-Montjuïc; 5) Gràcia i Horta-Guinardó. Cada un d'aquests lots preveu dues oficines d'informació (*front office*), excepte el lot 4 que consta de tres i una oficina d'assessorament i intervenció amb cita prèvia (*back office*).

En la majoria de territoris, les oficines d'informació es troben localitzades en dependències de les oficines d'Habitatge. Només en dos districtes aquest fet és una excepció: al districte de Nou Barris, en el qual un *front office* es troba en un espai alternatiu de gestió comunitària (el Casal de Barri del Verdun), i el districte d'Horta-Guinardó, en el qual el *front office* està a les dependències municipals de Mas Guinardó.

Però a què ens referim quan parlem de “pobresa energètica”?

La pobresa energètica pot definir-se com una situació en la qual els membres d’una llar no poden accedir a serveis energètics bàsics (com ara calefacció, cuina, llum, etc.), o quan aquests serveis representen un cost excessiu per a la unitat familiar (Tirado *et al.*, 2012). La vulnerabilitat energètica es refereix a les llars que, tot i que no es considera que estiguin en situació de pobresa energètica, poden estar en risc de patir-la quan es donen certes condicions internes a la llar (com perdre la feina) o externes o contextuals (com, per exemple, l’increment del preu de l’energia o la crisi econòmica) (Tirado *et al.*, 2016).

Incidència de la pobresa i la vulnerabilitat energètica en la salut pública

La pobresa energètica és una variable que té un gran impacte en la salut pública de la ciutadania i que, tenint en compte els factors que la generen, cada vegada té una incidència més gran.

En l’àmbit espanyol, la situació actual pot explicar-se per diversos factors. En primer lloc, l’augment de la prevalença de pobresa energètica associada a la pèrdua adquisitiva de les llars derivada de la crisi econòmica (Tirado i Jiménez, 2016). L’increment del risc de pobresa o exclusió es manifesta en diferents dimensions, entre les quals la pobresa energètica, un dels múltiples factors de privació de les llars amb més mancances.

En segon lloc, les característiques dels habitatges que impacten en aquest àmbit per factors com ara la seva antiguitat i la qualitat arquitectònica associada a l’adequació a les normatives d’edificació (IDAE, 2011). Pràcticament la meitat dels habitatges edificats en el context espanyol van ser construïts abans del 1979 i aquests es van construir sense

cap normativa de l’edificació que exigís un mínim de característiques tèrmiques (Ortiz i Salom, 2016). En conseqüència, els habitatges presenten importants dèficits en eficiència energètica.

En tercer lloc, el preu de l’energia que paga el consumidor o consumidora domèstic a Espanya ha experimentat una intensa i creixent pujada en els últims anys. Tant el preu de l’electricitat com el del gas han patit una evolució a l’alça, i han sigut dels increments experimentats més pronunciats de la UE-27.

La pobresa energètica és un problema rellevant per a la salut pública que està adquirint una visibilitat creixent. Comportaments destinats a estalviar recursos —com ara l’ús de combustibles alternatius (combustibles sòlids, per exemple) o el fet de no il·luminar completament la llar— exposen els membres de famílies vulnerables a contaminació dins de la llar i augmenten el risc de caigudes i incendis (Marmot Review Team, 2011).

Els impactes en la salut i el benestar descrits es distribueixen de manera desigual segons la classe social o l’ètnia, per exemple (Walker i Day, 2012). A més, hi ha grups que són més vulnerables a l’efecte de la pobresa energètica en la salut, com ara les persones grans, els infants i les persones amb condicions de salut cròniques (Hills, 2012). També s’ha reportat que les dones podrien ser més susceptibles a l’efecte de les temperatures baixes (Barnett *et al.*, 2005).

En el context espanyol, la conjuntura econòmica de crisi viscuda en els últims anys, i la desigual sortida d’aquesta, han agreujat la problemàtica de la pobresa energètica. El percentatge de llars que no podia mantenir una temperatura adequada l’any 2015 en el context espanyol era del 10,6%, i suposava un increment del 43% respecte a l’any 2010. Aquest

4 | Barcelona Societat – Experiències

increment va ser un dels més importants a Europa, tan sols superat per Grècia, Lituània i Itàlia. A Espanya, la població amb baixos ingressos que declarava no poder mantenir una temperatura adequada a la llar el 2015 era del 23,3%, per sobre de la mitjana europea. Aquest percentatge s'agreuja si ens focalitzem en població en situació d'exclusió social. Un informe de la Creu Roja va observar en una mostra de persones en risc de pobresa o exclusió social ateses el 2014 que fins a un 41,4% declarava no poder mantenir una temperatura adequada a les seves llars (Cruz Roja Española, 2015).

A Catalunya, l'any 2016, un 9,1% de les llars a Catalunya no podia mantenir la seva llar a una temperatura adequada durant l'hivern i el 7,4% tenia retards en el pagament de rebuts (gas, electricitat, aigua etc.); a més, el 5,9% declarava tenir humitats o floridura en parets, terra, sostre o en els fonaments, segons dades de l'Enquesta de condicions de vida (ECV) del 2016. Tot i que aquests percentatges són comparativament lleument millors que la mitjana d'Espanya, tots han empitjorat de manera important des de l'any 2007.

La prevalença de la pobresa energètica en població amb baixos ingressos, per sota del llindar de la pobresa monetària, se situa en uns percentatges alarmants i és una situació que moltes famílies catalanes estan lluny de resoldre. Així, el percentatge de llars que no podien mantenir una temperatura adequada és el doble per a aquesta població, un 22,7%. El mateix passa en l'indicador de retard en el pagament de les factures energètiques de l'ECV, que se situa en el 12,6%. I en el cas de presència d'humitats o floridura en parets, terra, sostre o en els fonaments, la xifra es triplica i ascendeix al 24,9%.

A Barcelona, l'any 2016, el percentatge de persones que viuen en llars de Barcelona que van declarar ser incapaços de

mantenir el seu habitatge a una temperatura adequada en els mesos freds era del 7%, percentatge que està per sota dels valors calculats per a Catalunya. El tant per cent de persones en llars amb retard en el pagament de factures era del 5%, i en habitatges amb goteres, humitats o podridura, del 6%. Per tant, aquests indicadors també se situen per sota de la prevalença obtinguda per a Catalunya. No obstant això, la ciutat de Barcelona presenta importants gradients de desigualtat, és a dir, diferències pronunciades entre zones de la ciutat que es mantenen relativament estables. Aquesta distribució desigual pel territori barceloní travessa diferents aspectes vitals i afecta la població en àmbits com ara l'educació, els ingressos, l'accés al mercat de treball, l'accés a l'habitatge i a les característiques d'aquests.

Les persones que viuen en grans ciutats habitualment tenen accés a més treballs i millors salaris, però també estan subjectes a un nivell general de preus més elevat en béns i serveis, i Barcelona no n'és una excepció. Addicionalment, la inseguretat residencial constitueix un problema important quan l'habitatge ha adquirit una dimensió de bé d'inversió a escala global. En conseqüència, les llars destinen una part important a les despeses de l'habitatge i tenen dificultats per poder cobrir altres despeses igualment necessàries, entre elles els subministraments energètics. Per comprendre més bé aquest fenomen a la ciutat de Barcelona convé consultar l'informe "Indicadores municipales de pobreza energética en la ciudad de Barcelona" (Tirado, 2018).

L'any 2015 s'aprova la Llei 24/2015, de 29 de juliol, de mesures urgents per afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica, que, entre d'altres preceptes, garanteix l'accés als subministraments bàsics a persones en risc d'exclusió residencial. Si bé hi ha diverses dificultats en l'aplicació d'aquesta llei, aquest és un instrument vital per protegir les famílies vulnerables davant

5 | Barcelona Societat – Experiències

la situació d'emergència habitacional que es viu en el nostre context (Tirado *et al.*, 2016). Un dels trets essencials d'aquesta llei és que introdueix el principi de precaució, de manera que l'empresa subministradora no pot executar un tall de subministrament si prèviament no s'ha verificat la vulnerabilitat del consumidor o consumidora afectat.

En conseqüència, amb aquests aspectes, Barcelona és un dels municipis que més decididament està actuant per garantir el dret a l'habitatge i les seves condicions d'habitabilitat. Respecte a la pobresa energètica, ha estat el primer ajuntament a aprovar una instrucció que desenvolupa l'aplicació de la Llei 24/2015. Aquesta estableix mesures coercitives i sancionadores en cas d'incompliment de la norma. D'altra banda, des dels PAE es garanteix la tramitació dels informes de risc d'exclusió residencial (IRER) per a les situacions de gran vulnerabilitat social, a fi d'evitar el tall de subministrament d'aigua, gas i electricitat. A més, el Govern local ha impulsat diferents iniciatives i programes per reduir la pobresa energètica i transformar la cultura energètica a la ciutat de Barcelona.

Reptes del PAE: incidir en el canvi del model social, econòmic i ambiental actual cap a un de més just i sostenible

L'objectiu general del servei és combatre la situació de pobresa energètica a la ciutat Barcelona, sobretot la de les persones més vulnerables, i garantir així els drets a l'energia i als subministraments bàsics previstos en la legislació vigent; millorar l'eficiència de les llars de la ciutat de Barcelona, i aprofitar aquest projecte per dur a terme iniciatives laborals de *greenjobs*, promovent la inserció ocupacional de persones que es troben en situació d'especial dificultat d'accés al mercat laboral. Les respostes a aquest gran repte s'han articulades a partir de tres grans mesures:

1. Els PAE, com un servei que promou la garantia de drets energètics i la millora de l'eficiència energètica de les llars de la ciutadania de Barcelona, asseguren l'accés als subministraments bàsics, a través de la defensa dels drets habitacionals i energètics que promou la Llei 24/2015, de 29 de juliol, de mesures urgents per afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica. Com ho fa? Bàsicament, detectant situacions de pobresa energètica o de risc potencial de patir-ne, i augmentant l'eficiència energètica dels habitatges.
2. Els PAE, com un servei de foment de l'ocupació i millora de l'ocupabilitat, qualifiquen professionalment persones amb dificultats d'accés al mercat laboral i millora les competències i el grau d'ocupabilitat de les persones que formen part dels equips de suport als territoris.
3. Els PAE, com un servei de promoció de l'acció comunitària, impulsen el treball als barris i territoris de la ciutat per combatre la pobresa energètica i promouen accions de prevenció de situacions de privació, vulnerabilitat i de pobresa energètica i d'empoderament ciutadà.

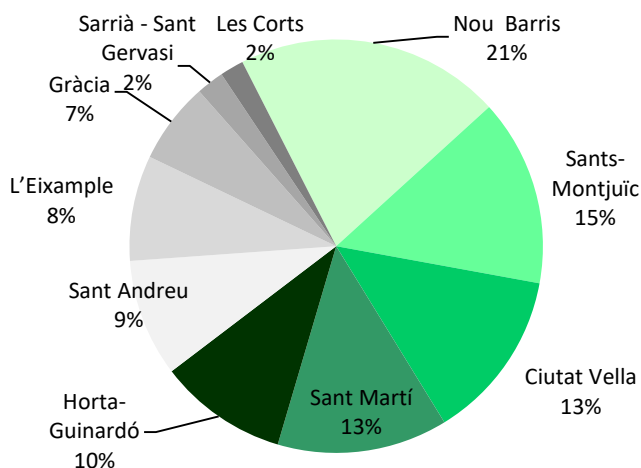
Cada cop són més les famílies que s'hi acosten per conèixer els seus drets energètics i què poden fer per convertir les seves llars en més eficients i reduir el consum de les seves factures. El servei dels PAE ha atès un total de 79.168 persones des del seu inici l'any 2017 (23.231 persones el 2017, 33.434 persones el 2018 i 31.569 persones el 2019.) Tot això representa 30.472 llars ateses en total (8.462 llars el 2017, 13.301 llars el 2018 i 12.079 llars el 2019) i suposa una mitjana de 2.199 persones/mes i 940 llars/mes ateses a la ciutat de Barcelona.

Taula 1. Persones ateses al servei de PAE per districtes. Any 2019

	Nou Barris	Sants-Montjuïc	Ciutat Vella	Sant Martí	Horta-Guinardó	Sant Andreu	L'Eixample	Gràcia	Sarrià - Sant Gervasi	Les Corts	Total
Persones ateses	2.506	1.767	1.613	1.611	1.219	1.112	996	769	261	225	12.079

Segons territoris, durant el 2019 els barris on s'ha produït més assistència al servei han estat els següents: Nou Barris (21% persones ateses del total de les ateses a la ciutat), Sants-Montjuïc (15%) i Sant Martí i Ciutat Vella (cadascuna amb un 13%), seguits d'Horta-Guinardó (10%) i Sant Andreu (9%) (gràfic 1).

Gràfic 1. Percentatge per districtes de les persones ateses pel PAE respecte al total de persones ateses a la ciutat. Any 2019

Font: PAE. Memòria d'actuació 2019.

Cal destacar que el nombre de persones que torna l'any següent al PAE va en augment, i que si 2.261 persones que havien estat ateses el 2017 van tornar-hi l'any 2018, pel que fa al 2019 aquesta recurrència de persones ja ateses pel servei s'ha incrementat fins a les 3.370 persones.

D'altra banda, en els tres primers anys de servei, s'han emès 10.354 informes de risc d'exclusió residencial per protegir de talls les unitats de convivència vulnerables que han acudit al servei, i s'ha informat d'un total de 37.923 clients vulnerables a la ciutat de Barcelona, en compliment de l'article 6.4 de la Llei 24/2015, de 29 de juliol, de mesures urgents per afrontar l'emergència en l'àmbit de l'habitatge i la pobresa energètica. També, per l'acció del servei s'han evitat un total de 5.700 talls a famílies energèticament vulnerables de la ciutat de Barcelona.

Pel que fa al servei d'assessorament, en els tres primers anys de funcionament s'ha atès un total de 20.544 persones (5.289 el 2017, 7.740 el 2018 i 7.515 el 2019); i un total de 3.655 persones han estat ateses a la seva llar (1.378 el 2017, 1.188 el 2018 i 1.089 el 2019) per tal de detectar situacions de pobresa energètica o de risc potencial de patir-ne. També s'ha augmentat l'eficiència energètica dels habitatges instal·lant material a 1.796 llars ateses per serveis socials (768 el 2017, 647 el 2018 i 381 el 2019), i s'ha reduït el consum de 9.143 llars aplicant baixades de potència (1.428 el 2017, 2.165 el 2018 i 5.550 el 2019).

Pel que fa al foment de l'ocupació i millora de l'ocupabilitat, durant aquests anys s'han dut a terme cinc edicions de plans d'ocupació amb l'objectiu de millorar la inserció de persones amb dificultats d'accés al mercat laboral. Cada edició ha tingut una durada de vuit mesos, menys l'última que s'ha allargat fins a un any, i en aquestes cinc edicions s'han contractat un total de cent persones.

7 | Barcelona Societat – Experiències

Els beneficiaris han estat persones en situació de dificultat d'accés al mercat laboral, en situació d'atur de llarga durada i vinculades al programa Làbora. Aquestes persones han estat preseleccionades pels professionals del programa Làbora de l'Ajuntament de Barcelona. S'han incorporat al servei i han participat del programa formatiu en eficiència energètica i competències laborals i socials al llarg de dos mesos. Amb posterioritat, executen professionalment la feina d'assessors energètics al llarg de sis mesos als diferents territoris de la ciutat. En total, cada edició ha comportat 1.335 hores de formació energètica i social, i 430 hores de formació pràctica en el servei. Aquesta formació no només ha pretès dotar els participants d'una nova formació tècnica en eficiència energètica, sinó també enfortir-ne les competències transversals per tal d'empoderar les persones en situació de vulnerabilitat laboral en la seva inserció en el mercat laboral i que, després del seu pas pel servei, puguin reincorporar-se al mercat laboral regular amb més eines.

Les dades referides al 2019 indiquen que el 37% de les 40 persones participants contractades han trobat feina un cop acabat el pla d'ocupació al PAE; un 74% han estat dones amb una edat mitjana de 50,5 anys; el 34% del total es trobava prèviament en una situació d'atur de llarga durada, i el 73% en una situació de privació material severa. Concretament, en l'última edició el programa ha constatat de 267 hores de capacitació social i energètica i 60 de formació pràctica.

Pel que fa a l'àmbit comunitari, des del començament del projecte s'han efectuat un total de 472 accions comunitàries, 116 el 2017, 188 el 2018 i 168 el 2019 en diferents formats:

- Tallers/càpsules i jornades informatives de capacitació i formació a persones en situació de vulnerabilitat social per facilitar la comprensió de les factures, així com per

assessorar en canvis de comportament i mesures de baix cost per estalviar en els rebuts.

- Sessions de presentació del servei als CAP, al Servei d'Atenció Domiciliària, al Servei de Teleassistència de l'Ajuntament de Barcelona, als centres de serveis socials, a les taules de salut i a les associacions de veïns.
- Reunions amb districtes, amb associacions, amb fundacions i entitats de barri.
- Elaboració de diferents protocols de detecció i de derivació de casos vulnerables energèticament amb diversos serveis municipals d'àmbit de ciutat (Bombers, Habitatge, Serveis Socials, Immigració, atenció a dones, etc.).

Durant el 2019 un dels canals més importants per accedir a la ciutadania ha estat l'impuls de l'eix comunitari i del coneixement i reconeixement d'actors importants de la ciutat que treballen per la cura de les persones. Aquest és un dels reptes que s'havia establert per a l'any 2019 fent més incidència en el col·lectiu professional que podia ser prospector i derivador del servei, fent trobades, reunions, xerrades o participant en jornades de debat o de taules de treball. Del total de les 168 accions comunitàries desenvolupades aquest darrer any, un 40% han estat adreçades directament a la ciutadania i un 57% a professionals que els atenen.

... I ara, com s'ha d'afrontar l'emergència climàtica?

Fins aquí s'ha descrit el servei com un dispositiu de cura per al compliment dels drets energètics de la ciutadania de Barcelona, que, amb petites intervencions domiciliàries i pedagògiques, pretén contribuir a fer els habitatges de la ciutat una mica més eficients energèticament. També s'ha

explicitat l'aposta que aquest projecte ha fet per dur a la pràctica programes d'ocupació verda, generant llocs de treball vinculats a la prevenció del canvi climàtic, a l'exercici de drets habitacionals fonamentals i a generar oportunitats laborals més dignes per a la població vulnerable. Finalment, s'ha posat de manifest l'aposta que el servei ha fet per l'acció comunitària i local, com un espai privilegiat per prevenir situacions de vulnerabilitat o pobresa energètica.

Però, i el perquè de tot plegat? En l'actual conjuntura sobren motius per continuar avançant i desenvolupant els PAE perquè s'acabin consolidant definitivament com un servei bàsic essencial en el marc de l'emergència climàtica en la qual estem immerses i immersos.

En primer lloc, per una qüestió de salut pública. En situacions de pobresa energètica, el fred exterior penetra a l'interior de les cases i acaba generant, a través de diverses vies, impactes en l'estat de salut de les persones. La humitat a l'interior dels habitatges afavoreix la presència de floridura i el creixement microbià visible, cosa que pot tenir efectes directes en la salut. El fred a l'interior de l'habitatge té uns impactes que poden desencadenar malalties potencialment mortals com són algunes de l'aparell circulatori (accidents cerebrovasculars o infart agut de miocardi) o exacerbar algunes malalties prèvies de l'aparell respiratori (asma, malaltia pulmonar obstructiva crònica, etc.). Adicionalment, també pot actuar sobre persones amb estats de salut debilitats o amb altres malalties prèvies, i augmentar tant la morbiditat com l'excés de mortalitat hivernal o tenir impactes psicosocials perquè limita l'activitat normal de les persones, tant a l'interior com a l'exterior de les cases i en limita la socialització i el fet de poder gaudir de la llar. Aquests factors tenen un impacte sobre la salut i el benestar mental, i es relacionen amb situacions d'estrès, ansietat i depressió. També s'han descrit efectes indirectes per a la

salut: les persones que viuen en llars en situació de pobresa energètica fan menys activitat física i consumeixen aliments menys saludables. A més, sovint les persones vulnerables energèticament viuen amb estigma aquesta situació. Totes aquestes circumstàncies poden empitjorar la salut física i mental de qui les pateix.

A la Declaració de l'emergència climàtica a la ciutat de Barcelona del passat 15 de gener de 2020 s'adverteix que "La calor excessiva i sostinguda comporta un augment de la mortalitat i la morbiditat, sobretot en els grups humans més vulnerables, així com en la resta del món natural. Durant el període 1992-2015 s'estimen 980 morts en homes i 2.729 en dones (morts naturals, de persones de 25 anys i més) atribuïbles a la calor extrema, en general en persones grans i fràgils [...]". Per tant, aquesta crisi climàtica afecta la salut i la qualitat de vida i sembla que és una de les grans amenaces per a la supervivència de l'espècie. Són moltes les variables que influeixen en el seu impacte: nivells de renda, edat, gènere, estat físic i de salut, estat dels habitatges. I a partir de l'experiència de servei acumulada, es pot concloure que l'emergència climàtica no afecta a tothom per igual, i serveis com el dels PAE poden contribuir en gran mesura a garantir els subministraments bàsics i el confort tèrmic dins de casa com a serveis de dret subjectiu i universals, i així treballar per una justícia climàtica real.

En aquest context, els PAE tenen un paper important en la ciutat per una qüestió de dret i de justícia social. Una de les fites principals del servei ha estat la de donar continuïtat i portar a la pràctica el que la gran mobilització social contra la problemàtica de la pobresa energètica va aconseguir els anys previs a l'aprovació de la Llei 24/2015. Aquesta mobilització va contribuir a la visibilitat del problema, a empoderar la ciutadania en drets energètics, a aconseguir aquest canvi legislatiu i a fer que l'Ajuntament de Barcelona es

9 | Barcelona Societat – Experiències

comprometés activament en la lluita cap a una justícia climàtica més gran, entenent que no només era cosa del teixit associatiu, sinó que també les institucions públiques i les privades havien d'actuar de manera corresponsable en aquest canvi.

Invertir en serveis públics encaminats a aquest canvi de paradigma significa també treballar des de l'Administració local per una comunicació dels drets energètics més clara i activa, tot facilitant que les persones més afectades també puguin prendre consciència del que poden fer. Després de tres anys i mig de servei, cal anar més enllà i plantejar si els PAE han de ser principalment un servei que garanteixi aquest dret fonamental i de necessitat bàsica o, a més, treballar per uns objectius més ambiciosos.

En el context actual, si realment es vol apostar per allò de "les persones primer", cal acceptar que l'actual organització social ja no és viable i que el nostre ecosistema s'està col·lapsant. Institucions, administracions, companyies i ciutadania han d'assumir les respectives responsabilitats i intentar saldar el deute ecològic minimitzant l'impacte que la inacció d'uns i la perversió d'altres ha generat.

És en aquest punt que cal plantejar-se emfatitzar més aquelles mesures que tinguin més impacte en el canvi de model cultural i educatiu i d'acció comunitària. Des de l'òptica d'un servei com el dels PAE, cal treballar perquè cada persona, des del seu àmbit d'actuació, pugui contribuir en la lluita contra la crisi climàtica i fer el que li pertoca. Però no només al nivell micro, sinó també al nivell macro.

En la Declaració d'emergència climàtica de l'Ajuntament de Barcelona de gener del 2020, es planteja "Potenciar els actuals punts d'assessorament energètic com a punts d'assessorament climàtic (sobre cobertes verdes, alimentació

baixa en carboni, etc.) i per continuar garantint els serveis bàsics de la població en situació de vulnerabilitat" com una de les mesures per tenir cura de la salut, el benestar i la qualitat ambiental. Des del PAE es vol continuar emfatitzant, doncs, l'eix de garantia de drets entenent l'aigua, la llum i el gas d'ús domèstic com un dret bàsic fonamental. Però també cal desenvolupar un paper fonamental com a agent propiciador d'aquest canvi de model cultural i educatiu que reivindiqui el nou model energètic i climàtic de la nostra ciutat. I això passa perquè, en l'àmbit comunitari, en els propers anys el PAE avanci en el treball d'incidir en el canvi cultural i de consciència col·lectiva que requereix aquest canvi de sistema productiu, econòmic i social. Així doncs, caldrà emfatitzar encara més el vessant de difusió, formació i divulgació a escala individual, grupal i comunitària, i ajudar a reconèixer els límits del nostre planeta a la ciutadania.

Un dels reptes que cal afrontar immediatament i que pot tenir un impacte més profund i a llarg termini és treballar i incidir en la comunitat educativa. Això es tradueix com a PAE en el fet d'aconseguir sensibilitzar els infants, joves i la ciutadania en general, en quins canvis concrets es tradueix aquesta transició a un nou model, i ajudar a entendre l'impacte ambiental que produeixen els hàbits de consum que tenim actualment.

S'han de donar a conèixer les repercussions que té el nostre model de consum i el nostre model energètic i hidràulic: què implica mediambientalment no reciclar, què vol dir per al nostre sistema ecològic consumir més del que es necessita i sense tenir en compte els residus que això genera. S'ha de fer arribar el missatge a la ciutadania sobre com repercuteix en el nostre model energètic i en la càrrega d'emissions consumir amb l'actual model; malbaratar l'aigua i no aconseguir disminuir-ne el consum fins a 100 l/hab./dia, que és el que s'ha marcat aquest any com a repte la ciutat; no

apostar per una producció agroecològica local de proximitat; per uns hàbits de mobilitat basats fonamentalment en el transport públic o en una mobilitat elèctrica... S’ha de contribuir a donar a conèixer com s’exerceix un consum autoresponsable i què es pot fer individualment per disminuir l’actual 20,4% del total de les emissions de CO₂ a la ciutat de Barcelona que es generen des del sector domèstic (Ajuntament de Barcelona, 2017). Cal treballar amb l’Agència de l’Energia per fomentar iniciatives ciutadanes que apostin per l’autoconsum i la generació d’energia renovable i de proximitat en detriment de l’actual model sustentat en els combustibles fòssils i les centrals nuclears.

En definitiva, s’ha d’aconseguir transmetre a la ciutadania el que vol dir el canvi de model econòmic actual i anar cap a un model basat en l’estalvi i l’eficiència energètica, en un ús racional de l’aigua i l’energia, en l’ús d’energia verda i l’aprofitament de recursos renovables.

En aquest sentit, per aconseguir aquesta fita cal desenvolupar accions en l’àmbit pedagògic i de sensibilització per tal que la ciutadania esdevingui agent actiu del canvi, exigint i reivindicant la transició a un nou model, reclamant mesures legislatives coherents amb el discurs polític, bonificacions fiscals per als qui fan l’esforç de funcionar “en verd”, més inversió en ajuts a la rehabilitació i promoció del parc públic d’habitatges que siguin més assequibles i amb les normatives constructives vigents. Cal també treballar conjuntament amb el teixit comunitari per poder multiplicar i amplificar tota aquesta tasca. Encara queda molt camí per recórrer. No serà senzill ni fàcil, però cal actuar de manera ràpida i decidida, perquè l’actual context d’emergència climàtica no deixa cap altra alternativa més si volem garantir el futur de les generacions que vindran després de nosaltres.

Bibliografia

AJUNTAMENT DE BARCELONA (2020). *Això no és un simulacre. Declaració d’emergència climàtica*. Disponible en línia a: <<https://www.barcelona.cat/emergenciaclimatica/ca/aixo-no-es-un-simulacre>>.

AJUNTAMENT DE BARCELONA (IMSS), UTE ABD-ECOSERVEIS, FUNDACIÓ SURT, SUARA, FUNDACIÓ CIUTAT I VALORS, FUNDACIÓ SALUT I COMUNITAT (2017). *Memòria d’actuació. Punts d’Assessorament Energètic de Barcelona. Servei de detecció i reducció de la pobresa energètica i la millora de l’eficiència de les llars de les persones vulnerables*. Disponible en línia: <https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxiu-documents/memoria_pae_2017.pdf>.

AJUNTAMENT DE BARCELONA (IMSS), UTE ABD-ECOSERVEIS, FUNDACIÓ SURT, SUARA, FUNDACIÓ CIUTAT I VALORS, FUNDACIÓ SALUT I COMUNITAT (2018). *Memòria d’actuació. Punts d’Assessorament Energètic de Barcelona. Servei de detecció i reducció de la pobresa energètica i la millora de l’eficiència de les llars de les persones vulnerables*. Disponible en línia: <https://ajuntament.barcelona.cat/dretssocials/sites/default/files/arxiu-documents/memoria_pae_2018.pdf>.

AJUNTAMENT DE BARCELONA (2017). *Balanc d’energia i emissions de gasos amb efecte d’hivernacle de Barcelona*. Agència d’Energia de Barcelona - Observatori de l’Energia 2019. Disponible en línia: <https://energia.barcelona/sites/default/files/documents/balanc_energia_2020-portatil1320.pdf>

BARNETT, A. G.; DOBSON, A. J.; MCELDUFF, P.; SALOMAA, V.; KUULASMAA, K.; SANS, S. (2005). “Cold periods and coronary events: analysis of populations world wide”. *Journal of Epidemiology and Community Health*, núm. 59(7), p. 551-557. <<http://doi.org/10.1136/jech.2004.028514>>

CRUZ ROJA ESPAÑOLA (2015). *Boletín sobre vulnerabilidad social*. Madrid: España.

HILLS, J. (2012). *Getting the measure of fuel poverty - Final Report of the Fuel Poverty Review: Summary and Recommendations*. Department of Energy and Climate Change (DECC). Disponible en línia: <https://assets.publishing.service.gov.uk/government/uploads/system/uploads/attachment_data/file/48297/4662-getting-measure-fuel-pov-final-hills-rpt.pdf>.

11 | Barcelona Societat – Experiències

IDAE (2011). *Análisis del consumo energético del sector residencial en España, Proyecto SECH-SPAHOUSEC*. Madrid. Disponible en línea: <https://www.idae.es/uploads/documentos/documentos_Informe_SPAHOUSEC_ACC_f68291a3.pdf>.

MARMOT REVIEW TEAM (2011). *The Health impacts of cold homes and fuel poverty*, Londres: Friends of the Earth & the Marmot Review Team.

ORTIZ, J., SALOM, J. (2016). “Estimación del efecto de la rehabilitación energética en la salud de las personas”, Institut de Recerca en energia de Catalunya. Disponible en línea: <http://www.lacasaqueahorra.org/documentos/estimacionEfectoRehabilitacionSalud.pdf>

TIRADO HERRERO, S.; LÓPEZ FERNÁNDEZ, J. L.; MARTÍN GARCÍA, P. (2012). *Pobreza energética en España. Potencial de generación de empleo directo de la pobreza derivado de la rehabilitación energética de viviendas*. Asociación de Ciencias Ambientales, Madrid.

TIRADO HERRERO, S. (2018). *Indicadors municipals de pobresa energètica a la ciutat de Barcelona*. RMIT Europe, RMIT University, Barcelona. Disponible en línea: <<https://habitatge.barcelona/sites/default/files/documents/indicadors-municipals-de-pobresa-energetica-a-la-ciutat-de-barcelona.pdf>>.

TIRADO HERRERO, S.; JIMÉNEZ MENESES, L. (2016). “Energy poverty, crisis and austerity in Spain”. *People Place and Policy Online*, núm. 10(1), p. 42-56. <<http://doi.org/10.3351/ppp.0010.0001.0004>>

TIRADO HERRERO, S.; JIMÉNEZ MENESES, L.; LÓPEZ FERNÁNDEZ, J.; PERRERO VAN HOVE, E.; IRIGOYEN HIDALGO, V.; SAVARY, P. (2016). *Pobreza, vulnerabilidad y desigualdad energética. Nuevos enfoques de análisis*. Madrid: España.

WALKER, G.; DAY, R. (2012). “Fuel poverty as injustice: Integrating distribution, recognition and procedure in the struggle for affordable warmth”. *Energy Policy*, núm. 49, p. 69-75. <<http://doi.org/10.1016/j.enpol.2012.01.044>>